

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 11 februari 1935 kl. 11 f. m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående ett rationellt och vinstgivande tillgodogörande av svenska frukter och bär.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 14, har herr Wallén m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande ett rationellt och vinstgivande tillgodogörande av svenska frukter och bär samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Önskemålet om ett bättre tillgodogörande av svensk frukt och svenska bär har vid flera tillfällen under de senare åren tagit sig uttryck i motioner till riksdagen. Senast vid nästföregående års riksdag var frågan föremål för behandling. Syftet med de då väckta motionerna rönt visserligen odelat gillande vid behandlingen inom kamrarnas vederbörande utskott, men motionerna avstyrktes likväl av mera formella skäl, då de i dem gjorda yrkandena den gången enbart togo sikte på vinberedning och särskild utredning påginge inom finansdepartementet om bland annat tillverkning av svenska bärviner.

Såsom i motionen erinras fann utskottet i sitt utlåtande 1934 (nr 5) över berörda motioner syftet med dessa — nämligen ett rationellt tillgodogörande av svensk frukt — synnerligen behjärtansvärt. Utskottet framhöll även, att de särskilt i Norrland vissa år ytterst rikligt förekommande skogsbären borde, såvitt möjligt, tillgodogöras. Då de befolkningslager, som draga huvudsakliga nyttan av fruktodlingen eller bärplockningen, ofta tillhöra de mindre bemedlade, såg utskottet häri ytterligare ett stöd för sin mening. Hade motionärernas hemställan den gången givits en vidare ram, hade utskottet säkerligen med tillfredsställelse givit sin anslutning till en närmare skisserad plan på tillverkning av råsaft, fruktmos och dylikt i större skala. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

I ett till utskottet år 1934 avgivet yttrande har *lantbruksstyrelsen* anfört bland annat följande.

Den enda möjliga vägen att helt tillgodoföra fruktodlingen värdet av de betydande mängder fränsorterad frukt, som i färskt tillstånd icke lämpa sig för ordnat handelsförfarande, nämligen skadad eller missbildad frukt, fallfrukt eller frukt av för handeln olämpliga sorter, vore att överföra frukten i hållbar form. Sekunda frukt, som årligen marknadsföres i betydande mängder, utgjorde enligt styrelsens mening ett mycket stort hinder för att ernå sådan

ordning och reda i handeln med väl behandlad, sorterad och packad svensk frukt, att denna kunde konkurrera med liknande utländsk vara. Då i de vid 1934 års riksdag väckta motionerna åsyftades att vinna avsättning för viss del av landets fruktproduktion genom dennas överförande i hållbara lagerrum, kunde även andra utvägar väljas än vintillverkning. En härför lämplig tillverkning avsåge saft, speciellt råsaft. Sådan hade under senare år vunnit en påfallande stor avsättning inom fruktodlande länder (exempelvis Tyskland, Schweiz) och lämnade en ej minst ur medicinsk synpunkt väl lämpad vara. De olika fruktodlareförbunden kunde här lämpligen förmedla anskaffningen och upplåtandet av fruktpressar och andra utensilier för tillverkningen. Även fruktmos framhölls såsom en lämplig produkt för tillvaratagandet av sekunda frukt. Då vintillverkning, försäljning och distribution av vin, råsaft och läskedryckstillverkning icke torde kunna lösas isolerade var för sig och även sammanhänge med frågan om tillverkning av sötade safter, allt åsyftande rationellt tillgodogörande av en del av frukt- och bärproduktionen, som icke kunde på ändamålsenligt sätt avsättas i färskt tillstånd, fann sig lantbruksstyrelsen böra förorda en allsidig utredning med hänsynstagande till av styrelsen närmare utvecklade synpunkter.

Utskottet saknar anledning frågå sin år 1934 uttalade mening i frågan. Utskottet finner jämväl vad här ovan refererats ur lantbruksstyrelsens yttrande till fjolårets riksdag äga fortsatt giltighet och aktualitet. Till vad utskottet yttrade på sin tid i frågan vill utskottet här nedan foga några kompletterande upplysningar.

Till klagörande av huru stora värden, som representeras av Sveriges årliga totala konsumtion av frukt och bär, skall utskottet här nedan meddela några sifferuppgifter.

Medelvärdet av landets årliga produktion av odlade frukter och bär för åren 1929—1932 kan enligt inhämtade upplysningar från sakkunnigt håll uppskattas till omkring 60 miljoner kronor. Siffran avser rå och torkad frukt och dylikt, beräknad efter värdet av samtidigt importerad oförtullad vara. Under samma period importerades frukt och bär för omkring 53 miljoner kronor årligen, vadan hela konsumtionen av odlade frukter och bär torde hava uppgått till cirka 113 miljoner kronor per år. För att bättre belysa innebörden härav må för jämförelses skull omnämnas, att värdet av landets totala vetekonsumtion under motsvarande tidsperiod ej uppgick till mera än 94.5 miljoner kronor per år. Frukt- och bärkonsumtionen översteg med andra ord vetekonsumtionen med 18.5 miljoner kronor årligen. Och dock har ej häri inräknats värdet av tillvaratagna vilda skogsbär. Detta senare låter sig svårigen bestämmas men måste i varje fall räknas i miljoner kronor.

Sveriges utrikeshandel med frukt och bär samt vissa produkter därav uppgick för perioden 1929—1932 till belopp i kronor, som framgå av bifogade tabellariska översikt. (Bil. A.)

I sitt ovan refererade yttrande av år 1934 erinrade *lantbruksstyrelsen* om att styrelsen i en framställning den 28 november 1933 till Kungl. Maj:t

angående viss kontroll å tillverkning av och handel med s. k. läskedrycker framhållit följande: Svenska frukt- och bärodslare ävensom uppsamlare av skogsbär ginge för närvarande miste om en betydande avsättning för sin produktion till läskedrycksindustrien, som blott i begränsad omfattning torde vara baserad på användning av frukt och bär, ehuru dessa produkter där hade ett naturligt avsättningsområde. Denna industri vore i stället huvudsakligen baserad på import av essenser och andra kemikalier. I anledning härav föreslog lantbruksstyrelsen, att, för att den konsumerande allmänheten efter hand skulle framtvunga tillverkning av läskedrycker, beredda av naturlig frukt- och bärsaft, det av etiketten å kärl, däri drycken försäljes, skulle framgå att — i de fall essenser och dylikt använts — drycken icke innehölle naturlig frukt- eller bärsaft. I yttrandet anförde styrelsen vidare i samband härmed: Här gällde det sålunda att få avsättning för ren saft till en betydande industriell produktion av läskedrycker. Därvid vore likväl icke möjligheten för användning av frukt- och bärsaft uttömd. Bortsett från det hittillsvarande sättet för saftframställning, som består i att genom riklig tillsats av socker göra saft hållbar och sålunda möjlig att lagra, åsyftar modern fabriksmässig framställning av saft att genom ett filtreringsförfarande, eventuellt föregånget av pasteurisering, göra den råa natursaften hållbar utan alkoholjäsning och utan tillsats av socker och kemiska konserveringsmedel. Sådan saft innehåller råvarans alla värdefulla beståndsdelar vilket medfört, att i Tyskland och Schweiz framställningen av dylik saft redan efter ett par år tagit sådan omfattning, att man trots den stora förbrukningen av frukt till eider uppskattat 1933 års behov av frukt för *råsaftframställning* i dessa länder till bortåt 100,000 ton, något som utgör ett utomordentligt stöd för dessa länders fruktodling. Även i Sverige, där tillverkning av sådan råsaft, som kunde betecknas som »flytande frukt», i mindre skala igångsatts, kunde enligt lantbruksstyrelsens mening genom den nu antydda metoden tillverkad frukt- eller bärsaft kunna väntas vinna uppskattning såsom läskedryck, särskilt om den kunde påräkna stöd från statens sida i syfte att rikta allmänhetens uppmärksamhet på en dylik läskedrycks företräden framför i handeln nu förekommande, med essenser och kemikalier tillverkade och med tjärfärgämnen färgade läskedrycker.

Enligt lantbruksstyrelsens mening skulle tillverkningen av ifrågavarande alkoholfria dryck, som i viss utsträckning kunde ersätta vin men framför allt en mängd dåliga läskedrycker, innebära ett viktigt stöd för frukt- och bärodlingen inom landet, särskilt som den kan säljas i den fria handeln utan att vara underkastad för alkoholhaltiga drycker gällande restriktioner. Därjämte skulle enligt styrelsens mening tillkomsten av en sådan verkligt njutbar och hälsosam dryck sannolikt kunna verksamt främja nykterhetsintresset.

Metoden för råsaftframställning i fabriksmässig skala syntes vara tillräckligt prövad i Tyskland, Schweiz och flera andra länder. Då emellertid inom olika breddgrader odlad frukt och olika fruktslag och fruktsorter, bärslag och bärsorter äro till sin struktur och konsistens variabla måste för

Sveriges vidkommande undersökas, vilka frukt- och bärslag (naturligtvis även skogsbär) och sorter härav, som äro bäst lämpade för dylik råsafttillning, om fabrikation skall kunna upptagas i den omfattning, som det är troligt att konsumtionen kan komma att föranleda. Då utgångsmaterialet för vin och filtrerad saft är detsamma, nämligen råsaft, bör därför försöksverksamhet på båda framställningssätten ske i det närmaste parallellt. Lantbruksstyrelsen hade visserligen tidigare förklarat sig anse, att sådan försöksverksamhet, förlagd till plats, där annan försöksverksamhet beträffande fruktodling bedreves, borde upptagas av vin- och spritcentralen, men då numera ett nytt viktigt moment tillkommit, nämligen framställningen av filtrerad alkoholfri råsaft, som ligger utanför ramen av vin- och spritcentralens intresseområde, syntes all hithörande verksamhet böra förläggas under en framtida, av staten anordnad försöksverksamhet på fruktodlingens område.

Utskottet vill i anslutning härtill anföra följande.

Det lärer väl vara för en var välbekant, att synnerligen stora mängder alkoholfria läskedrycker konsumeras i vårt land, ej minst under varma somrar. Under tilltalande namn och beteckningar samt stödda av en stark och påverkande reklam utbjudas i många fall produkter, vilka föga eller intet hava att skaffa med frukt och bär och de för hälsan nödiga och nyttiga ämnen, som innehållas i sådana naturalster.

Såsom ett exempel härpå vill utskottet återgiva några upplysningar, som lämnats i tidskriften Svenskt land, årg. 1934, nr 22, om sättet för framställningen av en enligt uppgift mera känd läskedryck. »Denna dryck framställs enligt följande recept: socker 25 kg., vatten 31.5 liter, extrakt 3.5 kg. Av denna blandning uppkommer 50 liter, som användes till fyllning av 1,000 flaskor »äkta» fruktdryck. Resten av innehållet i flaskorna utgöres av kolsyrat vatten. Extraktet kostar 13—14 kronor kg. och är av sådan styrka, att det helst bör förvaras i flaskor med glaspropp.»

Konsumtionen av läskedrycker i Sverige uppskattas till 100 miljoner flaskor per år. Det torde därför finnas god plats för en äkta fruktdryck. De ovan återgivna siffrorna tala för sig själva. Till slutsatsen om behövligheten vid dylika förhållanden av goda fruktdrycker ansluter sig utskottet utan förbehåll.

Enligt uppgift har i Italien förbud utfärdats mot användning av essenser och andra konstlade produkter för framställning av läskedrycker. De fabriker, som vid sin tillverkning använt uteslutande dylika produkter, uppgivas hava erhållit viss kortare respittid för att antingen nedlägga sin tillverkning av läskedrycker eller övergå till att vid fabrikationen nyttja äkta naturprodukter.

Utskottet anser önskvärt, att den svenska läskedrycksindustrien erbjödes möjligheter att i avsevärt ökad omfattning tillgodogöra sig inhemska naturalster, ej minst med hänsyn till att dessa både i fråga om smak och arom kunna anses ej blott likvärdiga med motsvarande importvaror utan i regel överlägsna. I åtskilliga länder har framställningen av billiga, äkta fruktdrycker framskridit långt. Härtill har givetvis medverkat att i dessa länder

funnits vetenskapliga försöks- och kontrollstationer för analysering m. m., utrustade med personal och apparatur för att lämna fruktodlare och framställare av produkter av frukter och bär erforderliga råd och anvisningar. Särskilt i England, Tyskland och Schweiz finnas betydande institutioner av sådant slag, vilka utan tvivel kunna tillskriva sig en avsevärd del av fruktodlingens och fruktförädlingens framgångar i dessa länder.

Utskottet har sig bekant, att en motsvarighet, om än av ringa omfattning, finnes eller i varje fall planlagts i vårt eget land. Från Sverige har ock person utsänts till främmande länder för att där bedriva studier, avsedda att omsättas i praktiken vid en tillämnad mindre försöksstation inom landet. Instruktionskurser för konsulenter i mera utpräglade fruktodlare-distrikt hava anordnats o. s. v. När dessa mindre omfattande åtgärder kunna leda till sådana mera påtagliga resultat, som avses med nu föreliggande motion, är väl ännu omöjligt att förutsäga. — Någon närmare utformad enhetlig plan lärer väl ej heller föreligga ännu, och erforderligt ekonomiskt underlag för en statlig försöks- och kontrollverksamhet på området saknas. Det torde väl knappast behöva understrykas, huru betydelsefull en sådan verksamhet är. Skola en mängd mindre odlare eller fabrikanter, var och en på sin ort, nödgas treva sig fram till resultat, ligger faran nära till att hela den goda saken förfuskas och fruktodlingen respektive bärplockningen icke erhåller det erforderliga stödet.

Planer för en enklast möjligt effektiv distribution böra givetvis också tagas under överbägande. Likaså för en alla nående propaganda. Utskottet vill i det förstnämnda hänseendet framhålla, hurusom i England med dess enorma konsumtion av äkta och prisbilliga fruktdrycker dessa salubjudas och kringföras överallt på vägarna tillsammans med maldrycker. Från samma vagn stå sålunda att köpa både maldrycker och fruktdrycker.

Vad utskottet här ovan anfört beträffande produkter av frukt gäller naturligtvis i tillämpliga delar jämväl svenska bär. Tidigare hava stora mängder därav utförts, i synnerhet till Tyskland, och därigenom hava många, oftast barnrika, familjer i små ekonomiska villkor beretts en ej föraktlig ökning av inkomsten. Denna export har, såsom framgår av bifogade tabellariska redogörelse, nedgått i avsevärd omfattning. Kunde åtminstone en del av den därigenom uteblivna inkomsten återvinnas åt befolkningen i de bärrika trakterna, skulle detta säkerligen där hälsas med tacksamhet. Lingon och blåbär lämpa sig väl för förädling (råsaft o. s. v.). Med nutidens förbättrade kommunikationer spela avstånden icke längre någon avgörande roll. Till och med så ömtåliga bär som hjortron hava utan att skadas kunnat transporteras från Kiruna till fabrik i Skåne.

Som en sammanfattning av sina synpunkter på föreliggande fråga vill utskottet framhålla önskvärdheten av inrättandet av en vetenskaplig försöks- och kontrollstation på frukt- och bärförädlingens område, av upplysningsverksamhet beträffande val av sorter o. s. v. bland fruktodlare, av underlättad insamling av frukt och bär, av lämpliga åtgärder för rationell beredning av produkter av dylika och för dessa produkters distribuering, för pro-

paganda m. m. Omfattningen av till äventyrs behöfligt ekonomiskt stöd från det allmännas sida för berörda ändamål bör ock underkastas prövning. Alla dessa spörsmål och därmed sammanhängande frågor böra lämpligen göras till föremål för samtidig och allsidig undersökning. Det i hög grad behjärtansvärda ändamålet samt frågans omfattning och mångsidighet motivera fullt en sådan, vilken med hänsyn till förhandenvarande förhållanden bör inrikta sig på ernåendet av så snabba resultat, som omständigheterna medgiva.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet därför hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande ett rationellt tillgodogörande av svenska frukter och bär samt att Kungl. Maj:t därefter så snart omständigheterna medgiva, för riksdagen framlägger det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 1 februari 1935.

På utskottets vägnar:

OTTO WALLÉN.

Närvarande: herrar *Wallén, Arnemark, Hällgren**), *Fält, Johansson* i Djursnäs, *Petersson* i Gärestad, *Englund* och *Lundbom*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

	I n f ö r s e l i k r o n o r				
	1929	1930	1931	1932	1933
<i>Frukt och bär, ätbara</i>	56,192,584	49,561,632	55,597,168	49,545,349	41,395,927
därav:					
äpplen					
färska	11,742,980	8,317,829	9,701,344	9,601,444	5,193,707
torkade	1,512,433	911,490	1,039,570	1,197,533	1,505,393
päron					
färska	4,694,780	3,503,214	5,561,068	3,558,178	2,420,670
lingon	136	232	44,722	81,465	19,963
plommon, sviskon etc.	4,808,043	2,292,054	2,740,126	1,998,186	2,000,699
blandad frukt	—	2,648,602	3,495,111	2,758,140	2,640,331
<i>Konserver av frukt och grönsaker</i>	2,487,860	2,069,417	2,183,501	901,632	815,823
	U t f ö r s e l i k r o n o r				
<i>Frukt och bär, ätbara</i>	1,561,829	1,820,227	701,040	421,012	979,533
därav:					
äpplen					
färska	460	731,670	2,360	291	342,792
torkade	—	5,232	6,578	—	4,657
päron					
färska	573	3,335	597	32	213
lingon	1,360,563	798,470	566,097	341,204	573,581
plommon, sviskon etc.	2,132	9,892	721	5,523	1,753
blandad frukt	—	1,478	2,306	2,394	8,563
<i>Konserver av frukt och grönsaker</i>	1,775	2,009	832	650	946

Anm. 1933 års fruktskörd var ovanligt rik.